

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

УДК 342.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.6.6>

БОНДАР Д.В.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

**ENSURING LIFE SAFETY AND CIVIL PROTECTION:
RELATIONSHIP OF CONCEPTS AND FEATURES OF ADMINISTRATIVE
AND LEGAL REGULATION**

Наукова публікація присвячена аналізу співвідношення понять безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, а також визначенню особливостей адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності.

Зазначається, що безпека життєдіяльності є найбільш загальною категорією, що характеризує суспільні відносини, пов'язані із захистом людини, населення в цілому та територій від різноманітних небезпек (впливу негативних факторів навколишнього природного середовища, техногенних небезпек, загроз від об'єктів підвищеної небезпеки та критичної інфраструктури, наслідків соціальних та воєнних конфліктів тощо) і включає в себе поняття цивільного захисту. Водночас цивільний захист – це система заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей, суспільства в цілому, а також територій, навколишнього природного середовища, об'єктів цивільної інфраструктури, матеріальних цінностей від чинників, які викликають надзвичайні ситуації, а також наслідків надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

Правовою основою адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є Конституція України та ратифіковані Верховною Радою України міжнародні нормативно-правові акти, кодекси та закони України. Натомість зміст адміністративно-правового регулювання у вказаній сфері суспільних відносин становлять постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також спільні накази органів публічної адміністрації.

Акцентовано увагу на необхідності адміністративно-правового врегулювання використання інформаційних технологій у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, що має забезпечити сумісність програмного забезпечення та поширення позитивного досвіду використання інноваційних інформаційних технологій у вказаній сфері суспільних відносин.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, цивільний захист, цифровізація, адміністрування, публічна адміністрація, інформаційні технології, штучний інтелект, комунікація, правове регулювання.

The scientific publication is devoted to the analysis of the correlation between the concepts of life safety and civil protection, as well as to the definition of the features of administrative and legal regulation in the field of ensuring life safety.

It is noted that life safety is the most general category that characterizes social relations related to the protection of humans, the population as a whole and territories from various dangers (the influence of negative environmental factors, man-made hazards, threats

from objects of increased danger and critical infrastructure, the consequences of social and military conflicts, etc.) and includes the concept of civil protection. At the same time, civil protection is a system of measures aimed at protecting the life and health of people, society as a whole, as well as territories, the environment, objects of civil infrastructure, material values from factors that cause emergencies, as well as the consequences of emergencies of a natural, man-made, social and military nature.

The legal basis of administrative and legal regulation in the areas of ensuring life safety and civil protection is the Constitution of Ukraine and international regulatory legal acts, codes and laws of Ukraine ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine. In turn, the content of administrative and legal regulation in the specified area of public relations is the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, orders of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the State Emergency Service of Ukraine, as well as joint orders of public administration bodies.

The attention is focused on the need for administrative and legal regulation of the use of information technologies in the areas of ensuring life safety and civil protection, which should ensure software compatibility and the dissemination of positive experience in the use of innovative information technologies in the specified area of public relations.

Key words: *life safety, civil protection, digitalization, administration, public administration, information technologies, artificial intelligence, communication, legal regulation.*

Актуальність теми. Існуючий стан адміністративно-правового регулювання систем забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в Україні потребує удосконалення, адже єдина державна система цивільного захисту функціонує в умовах правового режиму воєнного стану та зіткнується з новими викликами та загрозами, зумовленими розвитком інформаційного суспільства, появою нових інформаційних технологій, використання яких потребує правової регламентації.

Водночас для формулювання конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного адміністративного законодавства у сфері правового регулювання систем забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту важливо чітко розмежувати вказані поняття, визначити особливості адміністративно-правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Актуальні питання забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту завжди знаходились в центрі уваги науковців. Так, питанням забезпечення безпеки життєдіяльності присвятили свої роботи такі відомі науковці як Ф. Апшай, Т. Гринюк, К. Марченко, О. Оришак, О. Остапенко, О. Халак, О. Хитра, О. Чекрыгін та інші дослідники.

Питання адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, включаючи суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, досліджували такі відомі науковці як М. Бабик, В. Бевзенко, Д. Біленька, О. Берназюк, М. Віхляєв, О. Гунбіна, К. Дубова, Т. Ковальова, Т. Коломоєць, О. Комаров, А. Комзюк, А. Краковська, І. Лопушинський, А. Омельченко, І. Тищенко та інші.

Проте, аналіз співвідношення понять безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в контексті адміністративно-правового регулювання відповідних суспільних відносин ще не був предметом окремого наукового аналізу, що актуалізує необхідність підготовки даної публікації.

Постановка завдання. Метою публікації є аналіз співвідношення понять безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, а також визначення особливостей адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності в цілому та у сфері цивільного захисту зокрема.

Методологія даної публікації традиційно об'єднує три групи методів наукового пошуку. Першу групу складають філософські методи дослідження, а саме, метод діалектики, його закони та прийоми, а також метод метафізики. Серед загальнонаукових методів дослідження (друга група методів) більшою мірою застосовуються прийоми логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння), системний та структурно-функціональний методи. Третю групу складають спеціально-юридичні методи дослідження, серед яких більшою мірою застосовуються формально-юридичний метод та метод юридичного моделювання.

Також, враховуючи тему дослідження, активно використовуються такі наукові підходи як: інструментальний, цивілізаційний, телеологічний та синергетичний. Так, інструментальний підхід дозволяє визначити – які засоби забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту

потребують правового врегулювання. Телеологічний підхід дозволяє чітко визначити мету (доцільність) адміністративно-правового регулювання певних суспільних відносин. Синергетичний науковий підхід дозволяє розглядати системи забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту як такі, що прагнуть до самоорганізації та самовдосконалення, адже функціонування вказаних систем пов'язано із реальними суспільними та потребами в захисті життя і здоров'я людей, навколишнього природного середовища від загроз природного, техногенного, соціально-го чи воєнного характеру.

Результати дослідження. Безпека життєдіяльності є широким поняттям, яке охоплює всі аспекти захисту життя та здоров'я людини, суспільства в цілому, а також навколишнього природного середовища від природних, техногенних та інших небезпек. Саме тому безпека життєдіяльності викладається як окрема навчальна дисципліна у навчальних закладах, а також є окремою наукою про способи «виживання» людини у світі, наповненому негативними чинниками, загрозами різного характеру. Так, до сфери безпеки життєдіяльності відносяться: забезпечення безпеки дорожнього руху; забезпечення безпечності та якості харчових продуктів та продовольчої сировини; забезпечення хімічної, біологічної та радіаційної безпеки; захист людини від техногенних факторів, які можуть завдати шкоди здоров'ю вдома чи на роботі (охорона праці), до яких можна віднести можливість ураження електричним струмом, небезпеку падіння з висоти, отруєння чадним газом, негативні наслідки від порушення правил роботи з хімічними реактивами та іншими небезпечними матеріалами (речовинами), наслідки порушення правил користування побутовими приборами та засобами виробництва (станками, інструментами та іншими знаряддями праці) тощо.

Значна частина правил забезпечення безпеки життєдіяльності міститься в технічних нормах, які представлені у формі інструкцій, правил користування приборами та технікою, правил поведінки на певних об'єктах та з певними речовинами. До прикладу – це інструкції до побутової техніки, правила поведінки на воді, строки зберігання певних продуктів, вказані на упаковці тощо. Недотримання вказаних норм має наслідком негативні наслідки для здоров'я людини або становлять загрозу її життю.

Водночас в силу особливої важливості значна частина технічних норм закріплена в нормативно-правових актах. До прикладу – це Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МВС України від 30.12.2014 № 1417, Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 та інші нормативні документи. В цих випадках технічні норми отримують юридичне оформлення та є вже техніко-юридичними нормами, за порушення яких встановлена адміністративна або кримінальна відповідальність, в залежності від наслідків їх порушення.

Водночас цивільний захист є більш вузьким поняттям, що включає захист людини, суспільства в цілому, а також навколишнього природного середовища від руйнівних негативних факторів (пожеж, землетрусів, повеней, цунамі, ураганів, епідемій, аварій на об'єктах критичної інфраструктури тощо), які призводять до виникнення надзвичайної ситуації, тобто ситуації, яка порушує нормальні умови життя і діяльності людей на об'єктах або територіях.

Науковці приділяють значну увагу питанням забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, формулюючи авторські визначення вказаних категорій.

Так, В. Кошель, Г. Сав'юк та Б. Дзундза визначають безпеку життєдіяльності як галузь знання та науково-практичну діяльність, що спрямовані на формування безпеки і попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек. Крім того, на думку вказаних науковців, безпека життєдіяльності – це інтегральна наука, що вивчає небезпеки та негативну дію на людину екзогенних та ендемогенних факторів у всіх сферах життєдіяльності людини [1, с. 8].

Узагальнюючи вищезазначене, науковці зазначають, що безпека життєдіяльності – це наука, що вивчає проблеми безпечного перебування людини в середовищі – природному, техногенному, соціальному, в процесі різних видів її діяльності. Вона, на їх думку, є більш універсальною, ніж окремі напрямки наукових досліджень, такі як охорона праці чи цивільний захист, адже дві останні розглядають лише окремі випадки безпеки в конкретних ситуаціях, зокрема охорона праці вивчає питання безпеки людини, яка знаходиться в умовах виробництва, а цивільний захист – в надзвичайних ситуаціях, тоді як безпека життєдіяльності – у всіх життєвих обставинах [1, с. 8].

Таким чином, безпека життєдіяльності – найбільш загальне поняття, що включає в себе і питання охорони праці, і питання цивільного захисту. Універсальність безпеки життєдіяльності

як науки та навчальної дисципліни проявляється у тому, що вона охоплює майже всі сфери життєдіяльності людини, за виключенням хіба що особистого (інтимного) життя. Її по праву можна назвати наукою про правила та способи виживання людини в сучасному світі, адже незнання елементарних правил безпеки життєдіяльності може призвести до трагічних наслідків. Натомість цивільний захист працює (активується) лише у виключних випадках, пов'язаних із настанням надзвичайної ситуації, що спричинена природною катастрофою або техногенною аварією, соціальним «вибухом» або розгортанням збройного конфлікту.

О. Арламов зазначає, що виходячи з сучасних уявлень, безпека життєдіяльності є багатограним об'єктом розуміння і сприйняття дійсності, який потребує інтеграції різних стратегій, сфер, аспектів, форм і рівнів пізнання. Складовими цієї галузі є різноманітні науки про безпеку [2, с. 2].

За визначенням, який наводить О. Арламов, безпека життєдіяльності – це галузь знання та науково-практична діяльність, спрямована на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також на розробку і реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і діяльності людини як у повсякденних умовах побуту та виробництва, так і в умовах надзвичайних ситуацій [2, с. 3].

Водночас, зазначає О. Арламов, під цивільним захистом розуміється «система організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підпорядкованими їм силами і засобами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, добровільними рятувальними формуваннями, що забезпечують виконання цих заходів з метою запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, які загрожують життю та здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період» [2, с. 79].

Наведене визначення достатньо повно відображає зміст поняття цивільного захисту, розкриваючи його інструментарій та окреслюючи коло суб'єктів, які здійснюють вказані заходи.

Крім того, О. Арламов наводить схематичне визначення цивільного захисту України як державної системи органів управління, сил та засобів, створеної для організації та забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного характеру [2, с. 79].

Таке визначення найбільш точно та лаконічно відображає структуру національної системи цивільного захисту та характеризує види надзвичайних ситуацій.

На окрему увагу заслуговує нормативне визначення цивільного захисту. Так, у відповідності до ст. 4 Кодексу цивільного захисту України, цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, території, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [3].

Таким чином, цивільний захист є складовою системи забезпечення безпеки життєдіяльності як більш широкого поняття. Безпека життєдіяльності як наука розглядає всі засоби забезпечення безпеки людини у відносинах між людиною та природою, людиною та технічними засобами, а також у різноманітних суспільних відносинах, включаючи відносини із забезпечення пожежної, хімічної, біологічної, радіаційної безпеки, безпеки дорожнього руху, охорони праці, захисту територій та населення від надзвичайних ситуацій та їх наслідків тощо.

Водночас цивільний захист пов'язаний із захистом населення та територій від надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального та воєнного характеру, а також із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій та мінімізацією їх негативного впливу на життя і здоров'я людей, навколишнє природне середовище тощо.

Окрему увагу слід приділити особливостям адміністративно-правового регулювання механізму забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

Адміністративно-правове регулювання слід розглядати як цілеспрямований владний вплив органів публічної адміністрації за допомогою норм адміністративного права (включаючи акти тлумачення та застосування адміністративно-правових норм) на суспільні відносини, пов'язані із публічним управлінням та адмініструванням, публічними інтересами, з метою реалізації основних функцій держави, включаючи реалізацію та захист прав і свобод людини.

Ознаками адміністративно-правового регулювання є: використання переважно імперативного методу правового регулювання, що не виключає використання органами публічної адміністрації диспозитивного методу та методу рекомендації; владно-управлінський вплив на суспільні відносини, через який розкриваються основні функції держави як регулятора суспільних відносин; здійснення адміністративно-правового регулювання виключно суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації; здійснення нормотворчості виключно на підставі, на виконання та у відповідності до законів України.

Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин здійснюється на підставі, на виконання та у відповідності до законів, в основному через відомчу нормотворчість у формі наказів центральних органів виконавчої влади, спільних наказів органів публічної адміністрації, проте важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин відіграє і нормотворчість Президента України.

Суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням безпеки життєдіяльності та цивільним захистом, безумовно містять публічний інтерес, адже однією з основних функцій держави є забезпечення безпеки населення, захист громадян та навколишнього природного середовища від загроз (небезпек) природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

Правовою основою адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є Конституція України та ратифіковані Верховною Радою України міжнародні нормативно-правові акти, кодекси та закони України, а також правові позиції (висновки) Верховного Суду.

Так, у відповідності до ст. 50 Конституції України, «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена» [4].

Главою 6 «Навколишнє природне середовище» розділу 5 «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено співробітництво у сфері цивільного захисту [5].

Так, у відповідності до ст. 364 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, співробітництво у сфері цивільного захисту здійснюється шляхом імплементації окремих угод в цій галузі, укладених між Сторонами згідно з відповідними владними повноваженнями та компетенцією ЄС і його держав-членів та відповідно до правових процедур кожної зі Сторін. Воно, зокрема, спрямоване на: сприяння взаємній допомозі у випадках надзвичайних ситуацій; цілодобовий обмін найостаннішими повідомленнями і оновленою інформацією про транскордонні надзвичайні ситуації, зокрема запити та пропозиції щодо допомоги; оцінку впливу наслідків надзвичайних ситуацій на навколишнє середовище; залучення експертів до участі у специфічних технічних семінарах та симпозіумах з питань цивільного захисту; залучення, у разі необхідності, спостерігачів під час проведення окремих навчань і тренінгів, що організовуються Україною та/або ЄС; посилення існуючого співробітництва щодо найефективнішого використання наявних можливостей цивільного захисту [5].

1 липня 2013 року в Україні був введений в дію Кодекс цивільного захисту України, який регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів державної влади, що не входять до системи центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, встановлює права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності (суб'єктів господарювання), а також інших юридичних осіб [3].

До законів, які є правовою основою адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, слід віднести закони України «Про правовий режим надзвичайного стану» [6], «Про дорожній рух» [7], «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [8], «Про охорону праці» [9] та інші закони, які так чи інакше стосуються питань забезпечення безпеки життєдіяльності.

Важливе значення для адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту має нормотворча діяльність Президента України.

До прикладу – це Концепція захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, схвалена Указом Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99 [10].

Так, у вказаній Концепції зазначається, що забезпечення захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, які згідно з класифікацією поділяються за характером на техногенні, природні, воєнні та соціально-політичні, а за рівнем – на загальнодержавні, регіональні, місцеві та об'єктові, є одним з найважливіших завдань держави. Актуальність проблеми забезпечення природно-техногенної безпеки населення і територій зумовлена тенденціями зростання втрат людей і шкоди територіям, що спричиняються небезпечними природними явищами, промисловими аваріями і катастрофами. Ризики надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру невинно зростають. Забезпечення безпеки та захисту населення в Україні, об'єктів економіки і національного надбання держави від негативних наслідків надзвичайних ситуацій повинно розглядатися як невід'ємна частина державної політики національної безпеки і державного будівництва, як одна з найважливіших функцій центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад [10].

До основних завдань захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій в Концепції захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій віднесено, у тому числі: розроблення і реалізацію нормативно-правових актів, додержання державних технічних норм та стандартів з питань забезпечення захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій; збирання та аналітичне опрацювання інформації про надзвичайні ситуації; розроблення та забезпечення цільових і науково-технічних програм, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям та забезпечення сталого функціонування підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, а також підвідомчих їм об'єктів виробничого і соціального призначення [10].

До підзаконних нормативно-правових актів, які становлять безпосередній зміст адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту, слід віднести постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій» від 16 грудня 2015 р. № 1052 [11]; «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями» від 24 березня 2004 р. № 368 [12]; «Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту» від 27 вересня 2017 р. № 733 [13]; «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» від 2 вересня 2015 р. № 667 [14]; «Про затвердження Положення про службу безпеки дорожнього руху міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, їх об'єднань, установ і організацій» від 5 квітня 1994 р. № 227 [15]; «Про затвердження Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті» від 11 лютого 2015 р. № 103 [16]; «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці» від 11 лютого 2015 р. № 96 [17]; «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту» від 9 січня 2014 р. №11 [18]; «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня» від 14 березня 2018 р. № 223 [19].

Крім того, до вказаного переліку слід додати Положення про Міністерство цифрової трансформації України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 [20], адже саме вказане міністерство здійснює координацію діяльності інших органів публічної адміністрації у сфері цифровізації, тобто впровадження інформаційних технологій.

Суб'єктом нормотворчої діяльності у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є Міністерство внутрішніх справ України.

Так, у відповідності до п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052, ДСНС відповідно до покладених на неї завдань узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та подає їх в установленому порядку Міністрові внутрішніх справ [11].

Таким чином, накази, якими регулюються суспільні відносини у сфері цивільного захисту, видаються Міністром внутрішніх справ. Крім того, ДСНС в межах повноважень, передбачених законом, на основі та на виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, наказів МВС видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

В якості прикладів нормотворчої діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Міністерства внутрішніх справ України слід навести накази МВС України: від 29.05.2014 № 523 «Про затвердження Типового положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності»; від 03.07.2014 № 631 «Про затвердження Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій»; від 04.09.2014 № 905 «Про затвердження Вимог до переліку та змісту документів для надання експертного висновку про рівень надзвичайної ситуації»; від 30.12.2014 № 1417 «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні»; від 26.12.2014 № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації»; від 20.02.2015 № 189 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту»; від 30.04.2015 № 500 «Про затвердження Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації між Державною службою України з надзвичайних ситуацій і Адміністрацією Державної прикордонної служби України»; від 15.06.2015 № 696 «Про затвердження Інструкції про порядок утримання, обліку та перевірки технічного стану джерел зовнішнього протипожежного водопостачання»; від 02.11.2015 № 1337 «Деякі питання проведення перевірок щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки»; від 04.05.2016 № 356 «Про затвердження Положення про підсистему реагування на надзвичайні ситуації, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт єдиної державної системи цивільного захисту»; від 22.08.2016 № 859 «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події» [21].

Крім того, в якості прикладу спільної нормотворчої діяльності у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту слід відзначити спільний наказ МВС України та Держатомрегулювання України від 27.07.2016 № 724/110 «Про затвердження Інструкції про організацію інформаційної взаємодії Державної служби України з надзвичайних ситуацій і Державної інспекції ядерного регулювання України у сфері запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації», спільний наказ МВС України та Державіаслужби України від 25.11.2014 № 1273/602 «Про затвердження Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям та реагування в разі їх виникнення між ДСНС України і Державіаслужбою України», спільний наказ МВС України та Державного агентства автомобільних доріг України від 16.02.2015 № 162/61 «Про затвердження Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та реагування в разі їх виникнення між Державною службою України з надзвичайних ситуацій і Державним агентством автомобільних доріг України» та спільний наказ МВС України та Мінрегіону України від 12.09.2016 № 920/251 «Про затвердження Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації між Державною службою України з надзвичайних ситуацій і Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України» [21].

Із останніх прикладів нормотворчості у вказаній сфері суспільних відносин слід відзначити наказ МВС України від 20.04.2023 № 326 «Про затвердження Положення про функціональну підсистему «Система управління силами та засобами цивільного захисту» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ» [22].

У зв'язку з останнім із наведених прикладів нормотворчості слід зазначити, що використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності також пов'язано із публічним інтересом – оптимізувати (автоматизувати), удосконалити механізми забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

Адміністративно-правове регулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності забезпечує єдиний, стандартизований підхід до використання відповідного ліцензованого програмного забезпечення для автоматизації систем забезпечення безпеки життєдіяльності, тобто сумісність цифрових продуктів, які використовуються різними органами публічної адміністрації. Крім того, адміністративно-правове регулювання вказаних суспільних відносин дозволяє забезпечити належний рівень захисту інформаційних ресурсів шляхом їх централізованого криптографічного шифрування, а також дозволяє оперативно

поширювати позитивний досвід використання певного програмного забезпечення, окремих технічних засобів на територію всієї держави.

Однією з провідних інформаційних технологій, використання якої може значно удосконалити єдину державну систему цивільного захисту, є технологія штучного інтелекту, яка наразі врегульована лише на рівні Концепції [23].

Отже, існує об'єктивна необхідність адміністративно-правового регулювання використання інноваційних інформаційних технологій у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

Висновки. Проведений аналіз співвідношення понять безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в контексті адміністративно-правового регулювання відповідних суспільних відносин дозволяє сформулювати висновок про те, що безпека життєдіяльності є найбільш загальною категорією, що характеризує суспільні відносини, пов'язані із захистом людини, населення в цілому та територій від різноманітних небезпек (впливу негативних факторів навколишнього природного середовища, техногенних небезпек, загроз від об'єктів підвищеної небезпеки, наслідків соціальних та воєнних конфліктів тощо) і включає в себе поняття цивільного захисту.

В свою чергу цивільний захист – це система заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей, суспільства в цілому, а також територій, навколишнього природного середовища, об'єктів цивільної інфраструктури, матеріальних цінностей від чинників, які викликають надзвичайні ситуації, а також наслідків надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

Правовою основою адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є Конституція України та ратифіковані Верховною Радою України міжнародні нормативно-правові акти, кодекси та закони України. Натомість зміст адміністративно-правового регулювання у вказаній сфері суспільних відносин становлять постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також спільні накази органів публічної адміністрації.

Особливістю адміністративно-правового регулювання у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту є часта спільна нормотворчість органів публічної адміністрації з метою забезпечення обміну інформацією про надзвичайні ситуації та координації діяльності з ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків. Ще однією особливістю є часте використання техніко-юридичних (технічних) норм в підзаконних актах.

Окремо слід підкреслити необхідність адміністративно-правового врегулювання використання інформаційних технологій у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності з метою забезпечення сумісності програмного забезпечення та поширення позитивного досвіду використання інноваційних інформаційних технологій у вказаній сфері суспільних відносин.

Перспективність подальшого дослідження даної теми обумовлена необхідністю приведення національного поняттяно-категоріального апарату у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та цивільного захисту до стандартів Європейського Союзу з метою адаптації національного законодавства та юридичної практики до права ЄС.

Список використаних джерел:

1. Кошель В.І., Сав'юк Г.П., Дзундза Б.С. Безпека життєдіяльності: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 163 с.
2. Арламов О.Ю. Безпека життєдіяльності та цивільний захист: конспект лекцій. Інститут енергозбереження та енергоменеджменту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». К., 2018. 93 с. URL: <https://opcb.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/09/BZDCZkonspekt.pdf> (дата звернення: 07.11.2024).
3. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. Дата оновлення: 21.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
4. Конституція України від 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. Дата оновлення: 30.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 07.11.2024).
6. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 07.11.2024).

7. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3353-ХІІ. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
8. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 3 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. Дата оновлення: 18.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
9. Про охорону праці: Закон України від 4 жовтня 1992 р. № 2694-ХІІ. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12/ed20241115#Text> (дата звернення: 17.11.2024).
10. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 р. № 284/99. Дата оновлення: 26.03.1999. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
11. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. Дата оновлення: 17.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
12. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями: постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368. Дата оновлення: 31.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-п#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
13. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733. Дата оновлення: 13.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
14. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. Дата оновлення: 16.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-п#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
15. Про затвердження Положення про службу безпеки дорожнього руху міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, їх об'єднань, установ і організацій: постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 р. № 227. Дата оновлення: 21.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
16. Про затвердження Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті: постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 103. Дата оновлення: 12.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-2015-п#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
17. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. Дата оновлення: 05.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
18. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11. Дата оновлення: 17.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
19. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223. Дата оновлення: 03.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-п#Text> (дата звернення: 05.10.2024).
20. Положення про Міністерство цифрової трансформації України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. Дата оновлення: 01.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.11.2024).
21. Накази МВС України. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Нормативна база. URL: <https://dsns.gov.ua/zakonodavstvo/nakazi-mvs-ukrayini> (дата звернення: 17.11.2024).
22. Про затвердження Положення про функціональну підсистему «Система управління силами та засобами цивільного захисту» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ: наказ МВС України від 20.04.2023 № 326. URL: <https://iplex360.com.ua/pr.php?doc=1237.1552.0> (дата звернення: 17.11.2024).
23. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. Дата оновлення: 29.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.11.2024).